

Píše Luboš Merhaut

(E*forum, 31. 08. 2011)

V knize **Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918-1945** (Karolinum 2011) historik **Ota Konrád** uceleně a systematicky představuje proměny německojazyčné vědy v českých zemích po roce 1918, s důrazem na proměny personálního zázemí, určujících badatelských témat (a z nich zpravidla odvozovaných metodologických otázek) a prostřednictvím charakteristik klíčových nebo reprezentativních osobností. „Tento vývoj je sledován na příkladech tří oborů, podstatných svým kulturněpolitickým rozměrem, a to z perspektivy dvou určujících faktorů: z hlediska vnějšího kontextu, v němž pražští němečtí historikové, germanisté a slavisté formulovali své politické i vědecké postoje, a z hlediska recepcí dobových metodologických proudů a výzev“ (s. 304). Určující se přitom jeví spíše perspektiva první, v plastickém vyličení dění, ideových a osobních kontinuit i konfliktů v rámci instituce ve vztahu k řadě různorodých vnějších okolností (společensko-politický a zákonný rámec i „mentální“ kontext), podloženém rozsáhlým materiálovým a pramenným průzkumem, doklady a citacemi (z odborných pojednání, osobní korespondence, z úředních záznamů, soupisů disertačních prací atp.). Po úvodním podrobném seznámení s dosavadním stavem poznání a literaturou předmětu je výklad rozdělen – logicky i komparativně – do dvou oddílů nadepsaných „V první republice“ a „Ve Třetí říši“. Výmluvné obrazy z dějin Německé univerzity jsou rovněž příspěvkem k výzkumu německo-českých vztahů, resp. bariér v první polovině 20. století, přičemž se leitmotivem stává proces (dobrovolné) „politizace a instrumentalizace vědy“. Autor pak resumuje: „Podstatné je nakonec zdůraznit personální i vědeckou kontinuitu mezi dvacátými a třicátými lety a obdobím po roce 1938/1939 především v dějepisectví. Na pořadu dne nebyla podstatná proměna vědeckého paradigmatu, ale ‚pouze‘ jeho radikalizace: původně převážně defenzivně motivovaná bádání, směřující k obhajobě německého vlastnictví v českých zemích, se v politické a ideologické realitě let 1938-1945 stala ochotně poskytovanými nástroji okupační moci“ (s. 313).

Zaměření na dějiny instituce, univerzitního pracoviště jako přirozeného prostředí pro rozvoj vědění, ale i významné sféry vlivu, prostoru střetávání vědeckých a mimovědeckých, individuálních a kolektivních postupů a záměrů, je mj. dobrým východiskem k dalším úvahám. Vracejí se nadčasové otázky vztahu vnějších a vnitřních determinací, autonomie vědy a poznávání a neustávajících snah rozrušit ji ve jménu ideologie, zpravidla národního principu (z jehož tlaku se v dotčené době česká věda již emancipovala ve znamení Masarykova morálního imperativu), nebo „pouze“ pro osobní, kariérní prospěch. Konrádova práce dokládá osudové proměny, jimiž prošla řada osobností tvář v tvář moci, ovšem s většinovou ochotou vyhovět jejím náповědám. Z literárních historiků, kteří se předtím významně a v mnohém inovativně

podíleli na dobové evropské diskusi hledající (zjednodušeně řečeno) východisko z pozitivismu v duchovědných směrech a jejichž texty byly registrovány a promyšleny českými germanisty, bohemisty či slavisty (zachycení soustavné dobové reflexe prací autorů působících na Německé univerzitě ze strany české vědy by jistě bylo přínosem), došlo k takovým posunům například u Josefa Nadlera nebo Herberta Cysarze, o němž Otokar Fischer ještě na přelomu let 1933/34 v článku Nové směry v literární vědě mohl napsat: „dnes zástupce germanistiky na zdejší německé univerzitě, znalec baroku a expresionismu, obojím pak, i barokem i expresionismem determinovaný též ve svém výrazu a ve svých duševědných pokusech o přeměnění literární vědy v nauku zduchovělou. Takováto duchovost umělecky se projadřující má své doplnění v duchové nauce, která si zakládá na své přesně pojmové výzbroji a přibližuje dějiny písemnictví dějinám myslitelství“ (Časopis pro moderní filologii, s. 286). Kniha Oty Konráda připomíná na druhé straně např. úsilí bohemisty a slavisty Franze Spiny, iniciátora časopisů Slavische Rundschau a Germanoslavica, nebo ty badatele, kteří byli postihováni kvůli židovskému původu a posléze donuceni fakultu opustit (např. germanista Josef Körner). I z hlediska literárního dějepisectví a bohemistiky přináší tedy Konrádova kniha množství pozoruhodných momentů, souvislostí a inspirací; přinejmenším připomíná potřebu soustavného a důsledného zpracování dějin literárněhistorického oboru nejen na české univerzitní půdě.